سه دسته معارض برای روایت «اصوم یوما من شعبان احب الی...»

بحث در مورد روایت اول از باب پنجم ابواب وجوب الصوم و نیته از کتاب صوم وسائل بود. در مورد فقه الحدیث این روایت و آن چیزی که مربوط به مراجعه اینها بود صحبت میکردیم.

شاگرد: فرمودید مبنای جمع بین روایت «احب ان اصوم» و «احب ان افطر» مدیریت امتثال است. خب این دو روایت را چطور با مدیریت امتثال جمع میکنیم؟

استاد: هنوز جمع کامل صورت نگرفته. اگر منظورتان آن است که میرسیم.

ببینید این روایت اول روایت مهمی است. از نظر سندی و جاگرفتن آن در کتب روائی مهم است. دیدید که کافی این روایت را از امام صادق علیه‌السلام نقل کرد و سند آن هم خوب بود. همین مضمون «اصوم یوما من شعبان احب الی من ان افطر شهرا من رمضان» در فقیه هم آمده است. منسوب به امیرالمؤمنین است. راوی آن را هم ملاحظه کردید. ما الآن در باب پنجم هستیم. این روایت در باب ششم، حدیث نهم و دهم است. یکی از آنها از فقیه است و دیگری از فضائل شهر رمضان مرحوم صدوق، همین مضمون است. این مضمون در اهل‌سنت هم آمده است. دیروز هم عرض کردم در مسند شافعی و سنن دارقطنی هم آمده است. البته دارقطنی هم از شافعی نقل کرده است. همین مضمون روایت را نقل کرده‌اند. «اصوم یوما من شعبان ...» را شافعی از امیرالمؤمنین علیه‌السلام نقل میکند. با یک قرینه متصل‌های که فضای بحث را شاید در ابتدا سنگین‌تر بکند اما به نظرم در مآل بحث روشن‌تر میشود و بحث را جلوتر میبرد. قرینه متصل آن چه بود؟

«شهد رجل[1]»؛ یک نفر شهادت داد؛ حالا ای عدل واحد ای حتی مسلم واحد، بنابر اصالة العدالة فی کل مسلم. آن هم اصالة العدالة‌های که چقدر بحث داشت! سه-چهار سال پیش بعد از ظهرها مباحثه فقه داشتیم. بخش معظمی از سال در مورد اصالة العدالة مباحثه شد. پیاده شده و فایل های آن هم هست.

معارض با مضمون این روایت سه صورت داریم. این مضمون مضمونی است که از نظر سندی و در کتب روائی، محکم است. این را هم عرض کنم همین حدیث «لان اصوم یوما من شعبان احب» در کافی شریف آمده، در فقیه آمده، در تهذیب و استبصار آمده، در مقنعه مفید هم در متن آمده است. درست است که تهذیب شرح مقنعه است. اما معمولاً در متن مقنعه اینطور نیست که روایت بیاید. از خصوصیات همین روایت اول این است که مرحوم مفید آن را در متن مقنعه آورده است. حدود دو سنخ ای سه سنخ معارض برای این مضمون هست.

یکی از معارض‌ها در همین باب ششم، حدیث هشتم بود؛ «لان افطر یوما من شهر رمضان احب الی... ازیده فی شهر رمضان». البته سند این حدیث ضعیف است. در کتب هم تکرار نشده. حتی در مقنع صدوق هم نیامده. در فقیه آمده است. این روایت از نظر موقعیت نقل و سند، کم است و نمی‌توان با آن روایت مقابله بکند. ولی علی ای حال ظاهراً بین مفاد آن یک تعارضی هست که باید بررسی کنیم. این معارض اول برای مضمون حدیث اول.

معارض دوم در همان باب ششم، حدیث اول است.

> **عن محمد بن مسلم، عن أبي جعفر عليه السلام في الرجل يصوم اليوم الذي يشك فيه من رمضان، فقال: عليه قضاؤه وإن كان كذلك**
>
> **[2]**

باید قضاء کند ولو اگر ماه مبارک باشد. چرا؟ چون مشکوک است. خب صورت این روایت با حدیث اول معارض دارد. «لان اصوم یوما خیر من ان افطر» یعنی شهر رمضان را افطار نکرده‌ام اما در اینجا می‌گوید «علیه قضائه» ولو اگر شهر رمضان باشد.

> 6:16

صورت سوم روایاتی است که می‌گوید سنت این است. سنت این است که یوم الشک را از شهر رمضان نگیریم. حتماً باید آن را از ماه شعبان بگیریم. خب این روایت این نکته را تذکر داده؛ «ان اصوم یوما من شعبان خیر من ان افطر»؛ یعنی فضای ذهنی راوی صوم یوم الشک را متمحض نمی‌کند که مواظب باش که شعبان باشد! رمضان نیاوری! اتفاقا حضرت مجال این را باز می‌کنند. **«احب الی من ان افطر»؛** یعنی احتمال رمضانیت را در ذهن او پررنگ می‌کنند. پس این هم یک نحو معارضه است.

بنابراین این روایت اول با سه دسته از روایات، تعارض دارد؛ یعنی با این مضمون خیلی توافق تامی ندارند. من می‌خواهم این چهار باب را سریع بخوانیم اما رفتنی باشد که همینطور بخوانیم نباشد. یعنی اگر سریع بخوانیم نکات ره حدیث فراموش می‌شود. بهتر این است که روی ره حدیثی تأمل بیشتری بکنیم و با چهار باب، آن را بسنجیم؛ روایاتی که می‌توانند با هم دسته‌بندی شوند.

همین روایتی که گفتم از نظر سند ضعیف است و هم زیاد تکرار نشده –مفادش «ازیده فی شهر رمضان»بود- من دنبال این بودم مفاد «ازیده» در جایی آمده ای نیامده؟ فقط یک جا را پیدا کردم. حال شما یادداشت کنید و کل روایات را مرور کنید، ببینید مفاد «ازیده فی شهر رمضان» در جایی هست ای نه.

در باب ۱۶ حدیث اول چنین آمده:

> **عن أبي خالد الواسطي قال: أتيانا أبا جعفر عليه السلام في يوم شك فيه من رمضان فإذا مائدته موضوعة وهو يأكل ونحن نريد أن نسأله. فقال: ادنوا الغداء إذا كان مثل هذا اليوم ولم تجئكم، فيه**

> **بينة رؤيته فلا تصوموا إلى أن قال: قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: من ألحق في رمضان يوما من غيره متعمدا فليس بمؤمن بالله ولا بي[3]**

«من ألحق في رمضان يوما»؛ ببینید کلمه «ازده» و کلمه «ألحق» در یک وادی هستند. **«من غيره متعمدا فليس بمؤمن بالله ولا بي»**؛ الحاق کند، نه اینکه واقعاً عند الله را بخواهد ملاحظه کند. این الحاق چه الحاقی است؟ خلاصه میتواند این تعبیر و «ازده» یک دیگر را کمک کنند. اینها را کنار هم بگذارید.

کما اینکه اهلسنت از جناب عمار یاسر نقل میکنند:

> **ونص المالكية على أنه لا يصام يوم الشك ليحتاط به من رمضان، فإن صامه كذلك كره على ظاهر المدونة، وقال ابن عبد السلام: حرم، لما رواه عمار بن ياسر رضي الله عنهما قال: " من صام يوم الشك فقد عصى أبا القاسم صلى الله عليه وسلم "، وفي رواية: " من صام اليوم الذي يشك فيه الناس فقد عصى أبا القاسم صلى الله تعالى عليه وسلم "[4]**

احتمال قوی هم دارد که کلام خود عمار یاسر نیست. بلکه روایت مرفوعه است. یعنی عمار یاسر هم شنیده بود، رفعه الی رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله. روایت برخود عمار مقطوعه نیست که ایشان این را گفته باشد. یعنی خود کلام پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله است. این روایت در کتابهای مختلفی آمده است. در کتاب موسوعه هم آمده. این روایت معروف بین اهلسنت است. کلام عمار یاسر که از حضرت نقل کرده است. یا نقل به معنای مرفوع یا نقل محتوا؛ یعنی کلام برای خود ایشان است و می خواسته بگوید که سنت حضرت این است که یوم الشک را روزه نگیرید. لذا حتی قائل به تحریم دارند. عدم اجزاء آن حرف دیگری است؛ اینکه بگیرد مجزی هست یا نیست حرف دیگری است. ولی تحریم آن خیلی کار دارد. یعنی مشهور است.

در این روایت کلمه «متعمدا» هم هست. بعدها که میخواهیم در عروه و مستمسک چهار فرعی که مرحوم سید گفته‌اند را مطرح کنیم، میگوییم اگر به قصد ماه مبارک بگیرد و واقعاً هم ماه مبارک باشد، چون به قصد ماه مبارک بگیرد باطل است. من عرض کردم مرحوم آقای جواهری در حاشیه عروه فتوا داده بودند که درست است. ولو به قصد ماه مبارک بگیرید.

> 11:51

روی حساب تاریخ وفات، حاشیه مرحوم جواهری در حاشیه عروه پنجاه حاشیه‌های اولین حاشیه است. یعنی اقدم حواشی عروه ایشان هستند. به نظرم 1340 وفات ایشان بوده. علی ای حال از مرحوم نائینی و... که بر عروه حاشیه دارند ایشان اقدم هستند. ولی حاج آقا که چندین بار میفرمودند شاید هشتاد درصد فرمودند که خودم دیدم، میفرمودند که من حاشیه مرحوم محمد تقی شیرازی بر عروه را دیدم. اگر آن حاشیه باشد –البته آقایان نیاورده اند، چطور شده؟ هست یا نیست؟- جلوتر از میشود. یعنی نسبت به سال وفات از حاشیه آقای جواهری جلوتر میشود. نکته‌ای که حاج آقا میفرمودند این بود که گویا حاشیه میرزا بر عروه چیزی نبود جز اینکه هر جا سید «اقوی»، «اظهر»

دارد، ایشان «احوط» کردهاند!

حاج آقا برای حاشیه مرحوم نائینی این جمله را داشتند، فرمودند تعداد حاشیه کم است اما آن هایی که هست خیلی پربار و مغتنم است.

شاگرد: مرحوم صاحب وسائل روایتی را از مقنع نقل میکند کسی که ماه شعبان را روزه بگیرد، « فبان أنه من رمضان» در حاشیه سی جلدی تذکر میدهند که در مقنع «بان» ندارد. یعنی روزی از شعبان را روزه بگیرد بنابرایی که «من رمضان». این همان مضمون روایت «الحق» میشود؟ بنا بر اینکه «بان» نباشد.

استاد: «یشک» دارد یا ندارد؟

شاگرد: «بان انه» ندارد.

استاد: «بان» مهم نیست.

شاگرد: روزه بگیرد بهعنوان اینکه «انه من رمضان». در ادامه میفرمایند باید قضا بکند.

استاد: «انه من رمضان» را دارد. حال بهخصوص آن را نگاه میکنیم.

علی ای حال آن چیزی که مقصود من است، «متعمدا» است. حال «متعمدا» چطور است؟ بعداً میگوییم که «متعمدا» به چه معنا است. قاعده معروفی است، شما که مسأله میگویید میدانید، میگوییم «الجاهل عامد». آیا در این حدیث نبوی شریف، اینکه حضرت فرمودند «متعمدا»، در اینجا هم «الجاهل عامد» صدق میکند؟ یعنی کسی اصلاً خبر نداشت و متوجه نبود، لذا روی حساب ماه مبارک قصد کرد و سوم الشک را روزه گرفت، او متعمدا الحق است؟ یا متعمدا در آن جا به این معنا است که قصد خلاف دارد؟ قصد خلاف سنت دارد، نه یک جاهلی که اصلاً توجه نداشته و اگر میفهمید نمی کرد. دور نیست «متعمدا» در آن جا شامل این قاعده «الجاهل عامد» نباشد. لذا است که این روایت میتواند در آن جا برای آقای جواهری کمک کند.

---

[1] مسند الشافعي (ص: ١٠٣)؛ عن محمد بن عبد الله بن عمرو بن عثمان، عن أمه، فاطمة بنت حسين أن رجلا، شهد عند علي رضي الله عنه على رؤية هلال رمضان فصام، وأحسبه قال: وأمر الناس أن يصوموا، وقال: «أصوم يوما من شعبان أحب إلي من أن أفطر يوما من رمضان» قال الشافعي بعد: «لا يجوز على رمضان إلا شاهدان»

[2] وسائل الشيعة - ط الإسلامية ج٧ص١۶

[3] همان ص٢١۶

[4] الموسوعة الفقهية الكويتية (۴۵/ ٣١۴)

بازبینی #2
ایجاد شده 8 ژوئن 2026 14:09:32 توسط ... .
به روزرسانی شده 8 ژوئن 2026 14:19:49 توسط ... .